

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Malderi Episcopi Antverpiensis S.Th. quondam
Louanij Professoris Tractatus De Restrictionvm Mentalivm
Abvsv**

Malderen, Jan van

Antverpiæ

Capvt VI. Mendacium numquam licere.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41105

quod numquam licere mox ostendemus, sed etiam ne veritatem occultet, quando eam effari & proferre tenetur.

Præcipua verò controuersia est, Vtrum, sicuti falsitatem dictionis emendamus & omnino tollimus, addendo verbo restrictionem, qua apposita iam verum sit quod falsum erat, ita etiam eundem hunc effectum consequamur, quando interitus sola mentis cogitatione ac operatione addimus eiusmodi restrictionem, ita vt mixta oratio ex vocali & mentali iam sit vera, quæ simplex vocalis erat falsa.

CAPVT VI.

Mendacium numquam licere.

MENDACIVM est, cùm falsum ab sciente dicitur. Numquam hoc licere, adeò euidens est, vt meritò censeatur id esse inter illas conclusiones legis naturæ ita ex primis principijs claras, vt earum diu non possit esse ignorantia inuincibilis, vt diximus 1. 2. quæst. 6. artic. 8. Augustinus acutè probat, mendacium non licere, hoc argumento: Si doctrina, quæ docet licere mendacium, est falsa, non licet mentiri: si vera, falsitas & mendacium oritur ex veritate, contra sententiam Ioannis, *Omne mendacium non*

*Mendacij
definitio ex
August.
q. 68. in
Leuit.*

est ex veritate, & patrocigaretur veritas mendacio. Verba eius contra mendacium cap. 15. ita habent: *Ea quæ contra legem Dei fiunt, iusta esse non possunt. Dicitur est autem Deo, Lex tua veritas. Ac per hoc quod est contra veritatem, iustum esse non potest. Quis autem dubitet contra veritatem esse mendacium omne? nullum ergo iustum potest esse mendacium. Item, cui non clareat ex veritate esse omne quod iustum est? Clamat autem Ioannes: Omne mendacium non est ex veritate. Omne ergo mendacium non est iustum. Sanè Scripturæ sacræ passim id docent, Psal. 5. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Vbi Augustinus lib. de Mendacio cap. 6. indicatum obseruat, Deum non tantum odisse eos qui loquuntur mendacium, sed ita odisse, ut eos omnes perdat. Cui conforme est illud Sap. 1. *Os quod mentitur, occidit animam.* & illud Eccli. 7. *Noli velle mentiri omne mendacium; a fides enim illius non est bona.* Esse etiam omne mendacium contra illud Decalogi quo vetamur dicere falsum testimonium, idem Augustinus ibidem cap. 5. probat, eò quòd quisquis aliquid enuntiat, testimonium perhibeat animo suo: testatur enim non solum illud esse verum, sed se illud in animo sentire esse verum, imò propriè mendacium in posteriori*

Omne mendacium est falsum testimonium.

riori spectatur, vt docet idem Augustinus in Enchiridio c. 22. Si enim verum nō sit quod testatur esse verum suo eloquio, falsum quidem dicet, sed nō mentietur, si verum id esse in animo suo senserit. Ad cuius rei illustrationem idem D. Augustinus adhibet illud Apostoli 1. Cor. 15. *Inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt.* Cū enim in Decalogo, prohibitione falsi testimonij, tantū videatur prohiberi mendacium in grauamen proximi; ex verbis Pauli nihilominus vult omne mendacium esse falsum testimonium, cū etiam falsum testimonium esse dicatur aduersus Deum, quando dicitur in laudem Dei. Post commemorata enim Apostoli verba subiungit: *Ita enim ostendit falsum testimonium esse mendacium, etiamsi in cuiusquam falsa laude dicatur.* Qui ergo proximo loquitur, duo curare debet, vt veritatē loquatur, & vt mentis suæ indicium loquatur. Si proximo non debeat sermonem, veritati tamen debet verum sermonem, & menti suæ verum testimonium. D. Thomas, & ante ipsum Philosophus, ideò dixerunt mendacium esse per se prauū & fugiendum, quòd innaturale sit & deforme ac indebitum, aliquid indicari voce, quod non ge-

ras in mente; cùm vox non sit aliud quàm mens significata mentisque nuntia; ideoque mendacij deformitatem non cessare, etiamsi proximo non fuerit noxium, aut etiamsi per illud proximus non decipiatur, vtrumque enim Dominus coniungit Leuitici 19. *Non mentiemini: nec decipiet vnusquisque proximum suum.* Multum illustant mendacij naturam verba Bernardi Serm. 17 in Cant. *Est qui dubiè profert mendacium, nec mentitur: & est qui veritatem quam nescit affirmat, & mentitur. Nam & ille non quidem quod non est esse, sed se quod credit credere dicit, & verum dicit, et si hoc verum non sit quod credit; & is cùm se certum vnde non est certus dicit, verum non dicit, etiamsi verum sit de quo asserit.* Ex qua doctrina colligere licet, esse quoddam mendacium formale tantùm, quando putans dicere falsum dicit verum; quoddam materiale tantùm, quando putans dicere verum dicit falsum; & denique quoddam simul materiale & formale, quando falsum à sciente dicitur.

*Simulatio
est menda-
cium facti.*

Similem ferè cum mendacio rationem habet simulatio, quando strictè accipitur vt contra dissimulationem distinguitur. Quare alibi reprehendimus cum Augustino contra Hieronymum simulationem Iehu, quam tamen video approbasse Gasparem Sanctium in

in cap. 10. lib. 1. Regum, sub finem. Est quidem verum, Gratianum verba Hieronymi retulisse in Decretum 22. q. 2. vbi ex Commentario eius in Epistolam ad Galatas c. 2. ita habet capit. *Vtilem simulationem & in tempore assumendam, Iehu Regis Israel nos doceat exemplum, qui cum non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi se sinxisset velle idolum colere, dixit: Congregate mihi omnes sacerdotes Baal: si enim rex Achab seruiuit Baal in paucis, ego seruiam ei in multis.* Verum omnino sciendum, dicta Patrum, præcipuè illa in quibus inter se dissident, non esse canonizata, etiam si reperta fuerint in Decreto Gratiani. Dicit Cardinalis Tuschus verbo Decretum canonicum, per Gregorium XIII. Decretum fuisse approbatum, & contenta in eo esse leges Canonicas effectas: sed veriùs alij dicunt, Decretum non esse eiusdem auctoritatis cum Decretalibus; neque tam præbere auctoritatem dictis Patrum in eo contentis, quàm ab ipsis accipere. Consulatur cap. 1. dist. 20. Sanè Gregorij Breue solùm vult, quòd sic repurgatum pro Iure Canonico habeatur, non dicens interim quantæ auctoritatis sint vel verba Gratiani, vel Paleæ, vel Patrum in Decreto citatorum. Nolo tamen nunc curiosiùs disputare, an verba citata D. Hieronymi non

Decreti
Gratiani
auctoritas.

40 IO. MALDERI TRACTATVS
possint sano sensu accipi: D. Thomas enim
2. 2. q. 111. a. 1. ad 2. sano sensu accipit,
quamuis fateatur, simulationem Iehu non
esse necessariò excusandam.

*Simulare
quoddam
licitum.*

Est quoddam simulare licitum, quod po-
tius in dissimulationem resolvitur, quamuis
tria distingui possint, simulare falsum, dissi-
mulare verum, & præ se ferre diuersum quid
ab eo quod res est ex iusta aliqua causa. Pri-
mum apud D. Thomam est illicitum, se-
cundum licitum: vidè 2. 2. dicta q. 111. vbi
ex professo docet, simulare esse illicitum, &
ad 4. addit, dissimulare esse licitum. Tertium
verò quod affine est secundo, etiam esse lici-
tum, probatur Scripturis: quia in ipsis narra-
tur ipse Deus præ se tulisse aliud quàm reue-
rà volebat, vtpote cùm Moyfi dicit Exo-
di 32. *Dimitte me vt irascatur furor meus con-
tra eos, & deleam eos.* quomodo Æschylus
rectè dixisse intelligi poterit, *A fraude iusta
ne Deus quidem abstinet.* & Labeo l. 1. ff. De
dolo malo, posse sine dolo malo aliud agi,
aliud simulari. Salomonis etiam prudentia
laudatur 3. Reg. 3. qui bono dolo meretri-
eum duarum iurgia diremit, ita sese compo-
nens, quasi viuum eis infantem vellet diui-
dere, cùm solùm ad veræ matris indaginem
id præ se ferret; & Christus Dominus Luc.
ultimo finxit se longius ire: & Ios. cap. 8.
fugam

*Dissimula-
re est lici-
tum.*

fugam & metum, docente eos Iosue, Israelitæ simularunt. Simile factum narratur Iudicū 20. vbi Israelitæ contra Gabaa pugnantes fugam arte simulant: quæ tamen Dei ductu acta sunt. Prouerb. 24. *Cum dispositione initur bellum.* indicatur consilio prudentum non minùs bellum iuuari quàm fortium manu; arte enim periti multa in hostem posunt. Hinc factum est vt bellica stratagemata quasi Iuris gentium habita sint, & licita apud omnes qui bellum licitum esse senserunt. De hoc argumento nonnulla diximus 2. 2. q. 40. a. 3. Videri potest c. Dominus noster, 23. q. 2. Consuli potest etiam Scotus in 3. dist. 28. vbi quinque ponit genera aut modos simulationis. Primum & secundum semper malum, tertium & quintum semper bonum, & quartum interdum bonum, interdum malum. Primus modus est, quando quis exterius per probabilia signa ostendit se habere bonum quod non habet. Secundus, quando per signa opposita ostendit se non habere malum quod habet. Tertius est, quando abstinet à signis quæ ostenderent eum habere malum quod habet. Quartus, quando qui vult videri aliquid indifferens in moribus habere, facit exterius eius rei proprium signum, quasi habeat quod non habet. Quintus, quando id facit improprio

Stratagemata in bello licita.

Quinque modi simulationis.

1

2

3

4

5

C 5 signo,

42 IO. MALDERI TRACTATUS
signo, quod tamen nouit, ita à spectantibus
esse accipiendum.

Quæres, an possit quis mentiri sibi? Re-
spondeo, Psal. 26. dicitur, *Mentita est ini-
quitas sibi.* verùm non ibi significatur quòd
propriè mendacium sit hominis ad se ipsum,
sed solùm quòd apud se impij forment sibi
conscientiam erroneam, quòd iustè perse-
quantur Sanctos; aut quòd in suum men-
tiantur exitium, vt dicit D. Ambrosius in
Psal. 35. Nemo ergo sibi mentitur: quod
enim contra mentem, sciens non ita es-
se vt esse dicit, loquitur sibi, falsum qui-
dem est, sed non fallax, vbi idem est dicens
& audiens. Itaque in definitione mendacij,
dici, ad alterum oportebit intelligere. Quan-
do enim sibi loquitur quis quòd falsum est,
sciens esse falsum, videtur potiùs materiali-
ter id dicere; materialiter autem dicere fal-
sum; non est mentiri, vt dicemus Cap. vlt.
Sectione tertia.

Illustrari potest res ista ex opposita men-
dacio veritate: ideò enim veritas ad iusti-
tiam pertinet, quòd sit ad alterum, & quòd
æqualitatem ponat inter rem quæ voce si-
gnificatur, & vocem significantem. Cùm au-
tem virtus est ad alterum, etiam opposita ei
vitia & peccata oportet esse ad alterum, siue
per excessum siue per defectù. Accedit quòd
men-

*Nemo sibi
mentitur.*

mendacium consistat in inuersa traiectione conceptuum priorum vnus hominis ad alterum; quæ traiectione non habet locum, quando sibi homo loquitur.

Quæres iterum, an Deo quis mentiri possit. Videtur enim ex Actis Apostolorum cap. 5. quod possit, quia dicit Petrus Ananiæ: *Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Psal. 80. *Inimici Domini mentiti sunt ei.* Respondeo, Est modus quo homo Deo mentitur, quando non seruat quod promisit; quo modo licebit intelligere locum Psalmi. Est modus quo non mentitur Deo, quia cum Deus intueatur cor, non potest ei verbis imponi. Itaque qui nouit Deo notam esse mentem suam, non potest moraliter loquendo Deo velle mentiri; sed dicet potius: Deus, tu omnia nosti, scis quod hoc ita sit. Est tamen modus quo etiam assertiuè homo Deo mentitur, quando mentitur hominibus in quibus Deus est, & qui per Dei donum cogitationes hominis noscunt. Hoc indicasse videtur Apostolus 1. Cor. 14. *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, occulta cordis eius manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod verè Deus in vobis sit.* Vtroque autem modo Ananias mentitus est Deo, & quia habebat votum

*Deo non
proprie ho-
mo menti-
tur.*

votum paupertatis, & quia temerè experimentum faciebat Dei qui in Petro loquebatur. S. Augustinus Tract. 26. in Ioannem dicit, eos qui recitando Orationem Dominicam dicunt, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, si non dimittant, Deo mentiri. *Vide, inquit, si dimittis: nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris quem non fallis. Mentiri Deo potes, Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas. intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat aut coronat.* Sed aduerto, talem qui Deo sic mentitur, quandoquidem, vt supponitur, fidelis sit fide, saltem informi, nõ tam aliud habere scienter in ore atque aliud in corde, quàm in ipso corde suo falli, dum se fortè putat satis dimittere, vbi in dimissione deficit. In fide enim potius quàm in dimissione facienda debitoribus, peccaret, si Deum se fallere posse putaret, aut fallere conaretur; quem se fallere non posse, ex fide nosse debet. Mentitur ergo solum, quia de corde suo non verè remittit, quod se dimittere ore dicit, formans interim corde sibi conscientiam erroneam, qua putet se sic sufficienter remittere. Itaque potius deficiendo in remissione ex corde, quàm in mentali locutione in ordine ad externum sermonem is mentitur. Ideò ex corde debere

bere fieri remissionem, monuit Dominus Matth. 18. *Sic & Pater meus caelestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Sanè qui scit se non remittere fratri offensam, & soli Deo dicit externa voce se dimittere, mentitur. sed quomodo quòve vsu id faciet, nisi intentione fallendi? quomodo autem eum fallere intendet, quem falli non posse certissimò nouerit?

Quæri & illud hîc potest, Cùm definitum sit mendacium, falsum dictum à sciente, an mentiatur qui non scit verum esse quod dicit; verax enim non est, quia falsitatem à suo dicto non satis excludit, qui lingua præuenit veritatis dicendæ scientiam. Respondeo, talem peccare contra obligationem virtutis veritatis; sicuti contra iustitiam peccat, qui absunit rem de qua dubitat an sua sit an aliena. Et quia periculo falsi scienter se exponit, reduci potest eius peccatum ad mendacium: & hætenus quidem mentitur, quatenus actu exercito dicit se ita sentire vt loquitur; hætenus verò non propriè mentitur, quatenus non iudicat esse falsum quod enuntiat. Bernardus tamen suprâ citatus propter priorem rationem, qua dicimus talem mentiri, etiam tunc eum mentiri vult, quando quasi sciens, dicit esse verum quod
verum

46 IO. MALDERI TRACTATUS
verum quidem erat, sed verum esse à mente
nesciebatur.

*Extra con-
tractum li-
cere hostem
mendacio
fallere, ma-
lè docuit
Albericus
Gentilis.
Argumēta
Gentilis.*

1
2

3

Per mendacium siue facti siue verbi extra
contractum licere hosti imponere, non au-
tem in contractu, docuit Albericus Gentilis
lib. 2. de Bello, cap. 5. & probat, Primò, Om-
nes, inquit, Philosophi, vt Plato, Xenophon,
Lucianus, Iurisconsulti, Medici, Rhetores &
Theologi D. Augustino vetustiores, vt ipse
testatur q. 68. in Leuit. censuerunt aliquan-
do mendacium admitti posse. Secundò, Li-
cet insidiosis factis aliquando hostem deci-
pere, ergo & mendacijs; quia simulatio ni-
hilest aliud quàm mendacium in rebus, vt
docet D. Thomas 2. 2. q. III. a. 1. Tertiò,
congerit quædam exempla eorum qui sine
reprehensione videntur in Scriptura referri
mentiti; vt Eliseus, 4. Reg. 6. & Rahab,
Iosue 2.

*Responsio
ad 1.*

Respondeo, hunc Gentilem non esse ho-
minem Ecclesiæ. Ad Primum dico, Augusti-
num non voluisse, quòd pænè omnes sense-
rint, mendacium omnino nudè acceptum
aliquando non esse peccatum, sed quòd sen-
serint, per modum compensationis, quando
nemo læditur, pro salute prolatum menda-
cium à peccato excusari. Vide ipsum libro
Contra mendacium, cap. 10. Dico Secundò,
parum referre quid plerique senserint, cum
Scri-

Scripturæ textus apertè dicat, *Non mentie-* Leuit. 19.
mini. neque est spectandum, quando quæri-
 tur, an mendacium sit peccatum, an sit in-
 iustum accessoria iniustitia, cum sit lege pro-
 hibitum quia iniustum erat, non autem fa-
 ctum sit iniustum quia prohibitum.

Ad Secundum respondeo, Quamuis Ad 2.
 simulatio propriè dicta sit mendacium fa-
 cti, facta tamen habere liberiore significacionem;
 aded vt non tenearis hosti, cum quo
 bellum geris, ad eam significacionem per fa-
 cta quam vides ipsum concepturum, sed
 possis aliud præ te ferre iusto dolo, vt supra
 & citato loco in 2. 2. diximus. Factis similia
 ferè redduntur verba deprecatoria, aut simi-
 lia quæ non significant verum aut falsum,
 quamuis hoc non ita vsu veniat, vt aliquid
 petatur sine assertione alicuius per modum
 causæ inductiuæ, aut aliquo modo simili.

Ad Tertium, fatetur Augustinus, quæ pro Ad 3.
 mendacio in casu aliquo iustificando dicun-
 tur, facile posse dilui, si sola præcepta intue-
 remur, non exempla. Neque enim ita di-
 ctum est, *Non mentiemini*; sicuti dictum est,
Non occides. neque enim aliquando Lex po-
 test dici mentiri, cum tamen rectè dicatur
 Lex eum occidere, qui iustè occiditur.
 Quod attinet ad exempla (de alijs alibi) di-
 cimus Eliseum 4. Reg. 6. quando Syris dixit,
Non

Non est hac via, neque ista ciuitas, sequimini me, & ostendā vobis virum quem queritis, non esse mentitum: rectè enim cum Carthusiano dicemus, sensum esse, Non est hac via qua itur ad urbem, in qua Eliseum inuenietis, neque ista est ciuitas in qua commoratur. Ciuitas enim quam in sua ἀγορᾷ (qua aliqua videntur, alia non videntur) videbant, erat Dothaim, & Eliseus habitabat in Samaria, vt etiam puella erat testata superiori capite. Ad locum de Rahab oppositum. Non fuit ea laudata in eo quòd sit mentita, sicuti neque in eo quòd fuerit meretrix; sed in eo quòd nuntios populi Dei receperit, absconderit, & cautè dimittendo saluauerit. Vide Iosue cap. 6. Hebr. 11. & Iac. 2. Augustinus etiam dicta q. 68. in Leuiticum eodem modo de Rahab sentit, & addit propter liberationem nuntiorum veniam datam esse mendacio Rahab, non quòd non fuerit mendacium ei peccatum, alioqui venia opus non habuisset; sed quòd propter officium præstitum Hebræis, sit ipsi remissum. Monet tamen, non quæuis peccata, si fiant propter liberationes hominum, ita veniam obtinere.

Possent etiam nonnulla exempla ex ijs quæ Cap. 2. attigimus, nobis pro mendacio obijci, vtpote quòd Abraham Saram dixerit esse sororem suam, de quo dicit

Ter-

*Eliseus &
Rahab an
sint men-
titi.*

Tertullianus lib. de Cultu feminarum, cap. 2.
quòd Abraham iniuriam spectatorum in
vxoris suæ specie timens, Saram sororem
suam esse mentitus sit. Respondeo: Verè di-
xit sororem, vt ipse explicat cap. 20. *Aliàs* ^{Abraham} *à mendacio*
autem & verè soror mea est; filia patris mei, & ^{excusatur.}
non filia matris meæ.

Dices, Tempore Abrahæ non licebat fi-
liam patris sui ducere in vxorem, vt docet
Augustinus lib. 22. Contra Faustum, cap. 35.
Respondeo: Sara non erat filia Thare,
sed filia Aran, qui erat frater Abrahæ, non
tamen vterinus; erat enim filius Thare ex
alia vxore: vocabant autem Hebræi tunc
temporis etiam neptes ex fratre sorores suas,
sicuti nostrates auos vocant patres. Imò mo-
rem istum esse Scripture, vt auos & deinceps
patres appellet, testatur Hieron. in Danie-
lem, citatus c. Nam & Rex, de Verborum
significatione. Non est ergo mentitus, sed ce-
lauit veritatem sibi nocituram. Mentiri au-
tem, quando dicit Abrahamum hîc menti-
tum, Tertullianus accepit pro fingere; quo-
modo & mentito habitu dicitur quis ince-
dere, quando simulato incedit & ficto.